

Младен З. Ђуричић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
mladendjuricic.info@gmail.com

УДК: 821.163.41.09 Sekulić I.
821.163.41.09 Kostić L.
doi: 10.19090/zjik.2023.29-39
прегледни научни рад

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ О ЛАЗИ КОСТИЋУ¹

САЖЕТАК: У раду се сагледава критичка делатност Исидоре Секулић, с намером да се истакне у којој мери је ова критичарка утицала на ревалоризацију песничког дела Лазе Костића. Фокус је стављен на текст под насловом „Лаза Костић“ (1941), који Исидора Секулић објављује поводом стогодишњице песниковог рођења, а нарочита пажња усмерена је на сегменте у којима се говори о песми *Santa Maria della Salute*, Костићевој фрагментарности и незавидном положају који је стекао у књижевним круговима почетком 20. века. Циљ рада је да осветли нераскидиву везу између пркосног песника и правдољубиве критичарке, те да покаже да је Исидора Секулић веома заслужна за то што Лазу Костића данас посматрамо као „изузетно песничко биће“ и истичемо као творца „најлепше и најскупље љубавне песме у српској књижевности“.

Кључне речи: поезија, критика, фрагментарност, Лаза Костић, Исидора Секулић

Један од најупечатљивијих критичких записа о Лазу Костићу (1841–1910), потекао је из пера Исидоре Секулић – најистакнутије критичарке у српској књижевности 20. века.² Реч је о тексту који је објављен уочи стогодишњице

¹ Рад представља резултат истраживања на докторским академским студијама и саставни је део докторске дисертације *Поезија Лазе Костића у контексту српске књижевне критике 20. века*, која је написана у менторству проф. др Гојка Тешића и одбрањена на Филозофском факултету у Новом Саду, 14. септембра 2021. године.

² Јован Деретић у *Историји српске књижевности* о критичкој делатности Исидоре Секулић говори децидирано: „У својим критикама и есејима Исидора је била више тумач него књижевни судија. Сматрала је ‘да је аутентична критика, сем по изузетку, увек више интерпретација него пресуда; а неаутентична критика, сем по изузетку, увек више пресуда него интерпретација’. Стога она ретко даје оцене, а уколико се упушта у вредновање, њене су оцене пуне благонаклоности и лепих речи о писцима, а замерке увек с много ограда, заобилазне, дате скоро с извињењем. Њена је стварна снага у интерпретацијама које су мање засноване на научном проучавању и књижевној анализи, а више су слободно, асоцијативно низање мисли, запажања, слика, примера, при чему су писац и књига о којима пише више повод него прави предмет“ (Деретић 2007: 1015–1016).

песниковог рођења (1941),³ а у којем се – према речима ауторке – не сагледава случај Лазе Костића, већ сложена проблематика једног изузетног песничког бића (в. Секулић 1964а: 270. Овде и у наредним цитатима курзив мој, М. Ђ.).⁴ Основни предмет критике јесте књижевно дело писца који је, поред високих домета у драмској књижевности, дао „највиши степен код нас постигнуте поетске оригиналности“ (Секулић 1964а: 273). Са таквим ставом Исидора Секулић започиње причу о песнику који је и раније био драг гост у њеној стваралачкој радионици, а показало се и да га је сматрала једним од најзначајнијих српских песника, после Његоша.⁵

У живот критичарке, коју су – према речима Марка Ристића – красили *особен стил и огромна књижевна култура* (в. Поповић 2009: 291), Лаза Костић је ушао много раније, још док га је као девојчица гледала како усамљен шета по Венцу (в. Секулић 1964а: 288) или док је слушала приче свог оца – Данила Секулића, који је познавао нашег „песничког генија“.⁶ Исидорино занимање за помало „чудног песника“ интензивирало се у међуратном периоду, па је сасвим природно што јој 1929. године Аница Савић-Ребац на приватну адресу упућује свеже одштампану књигу свог оца, Милана Савића (в. Поповић 2009: 142).⁷

³ Повод да Исидора Секулић аналитички приступи књижевном делу Лазе Костића, заправо је била тридесета годишњица од песникове смрти. Наиме, 9. децембра 1940. године, у оквиру васпитно-образовне емисије „Национални час“ на Радио Београду, Исидора говори о Лази Костићу (в. Поповић 2009: 230–231). Том приликом она ће дати једну од најбољих анализа песме *Santa Maria della Salute* и рећи да је то *најлепша и најскупља љубавна песма у нашој књижевности* (в. Поповић 2009: 231). Будући да на сличан начин завршава свој текст из 1941. године, можемо претпоставити да је он поникао из раније припремљеног радијског говора.

⁴ Већ у првим редовима ауторка дефинише проблем истраживања и „ограђује се“ од – како каже – литерарно-критичке поштапалице *случај Лазе Костића* која се, у време када пише свој критички текст, још увек учестало везивала уз име нашег песника (в. Секулић 1964а: 270).

⁵ Потврду за то проналазимо у тексту „Фрагмент из рада о даху, па слуху и виду у поезији Његоша и Лазе Костића“ (в. Секулић 1964б).

⁶ О том познанству говори текст Лазе Чурчића „Једно сећање Лазе Костића о Данилу, оцу Исидоре Секулић“, који је 2001. године објављен у књижевном зборнику *Исидоријана*. Ово сећање нам је додатно занимљиво јер знамо да је отац био једна од најважнијих фигура у Исидорином животу (в. Поповић 2009: 16–20) и да је „имао почетну улогу у њеном духовном формирању“ (Деретић 2007: 1010).

⁷ У тексту „Писци из Војводине, пред рат и после рата“, Милан Кашанин истиче да је поднебље Војводине дало две значајне списатељице – Исидору Секулић и Аницу Савић (в. Кашанин 1925: 41). Познато је и да су њих две биле блиске пријатељице, што се и могло очекивати ако узмемо у обзир пређашње пријатељство њихових очева – Данила

Нешто касније, изразито интересовање за Лазу Костића препознајемо и у писмима која Исидора Секулић интензивно размењује са Младеном Лесковцем, који педесетих година већ увелико ради на приређивању Костићевих дела (в. Поповић 2009: 279). Све нам то говори с каквом пажњом и интересовањем је прилазила „фрагментима“ Лазе Костића и логично објашњава како је дошло до тога да му, уочи стогодишњице рођења, посвети један озбиљан критички текст.

Своја запажања о поезији Лазе Костића, Исидора Секулић започиње освртом на песму „Међу јавом и мед сном“, која је, већ у првој стваралачкој фази, трајно дефинисала његову песничку поетику и задржала је у простору између јаве и сна. За ту „песничку творевину“ она каже да припада категорији Лазиних лирских песама које ће се „моћи својски читати и после столећа“ (Секулић 1964а: 274) и цитира је, не изостављајући ниједан њен стих. По томе закључујемо да је ова песма за Исидору Секулић врло значајна, јер – говорећи о „фрагментима“ којима је судбински проклет наш песник – она стихове свих других песама само парцијално уноси у текст. За песму „Међу јавом и мед сном“, међутим, сматра да ће се, ако нас буде, *читати и после хиљаду година* (в. Секулић 1964а: 274). Из тог разлога је овде доносимо целу:

Срце моје самохрано,
ко те дозвола у мој дом?
неуморна плетисанко
што плетиво плетеш танко
међу јавом и мед сном.

Срце моје, срце лудо,
шта ти мислиш с плетивом?
к’о плетиља она стара –
дан што плете, ноћ опара,
међу јавом и мед сном.

Срце моје, срце кивно,
убио те живи гром!
што се не даш мени живу
разабрати у плетиву

Секулића и Милана Савића. У сваком случају, обе су куће дале значајна књижевна имена, а интересантно је да је свако од њих био (директно или индиректно) повезан са Лазом Костићем. Исидора свакако најмање, али је наставила да негује култ нашег песника на прави начин. Због тога је данас њена критичка делатност незаобилазна када говоримо о ревалоризацији Костићевог књижевног рада.

међу јавом и мед сном
(Костић 1909: 151).

Стиховима песме која је постала „амблематична ознака за читаву поезију Лазе Костића“ (Живковић 1991: 119), Исидора Секулић нас уводи у песников „зачарани круг“, а затим наставља да издваја песме које се – по њеној процени – убрајају у ред оних „које се не боје ни хиљаду година“ (Секулић 1964а: 274). Међу њима се нашла и балада „Минадир“, за коју би Љубомир Недић рекао да је *понајбоља Костићева балада* само да у њој нема оног баналног рефренског понављања: „од Индуса па до Нила“ (в. Недић 1929: 120–122). Исидору, међутим, то не спречава да у песми пронађе високе поетске домете. Напротив, она сегменте „Минадира“ сврстава у категорију песама које имају трајну вредност, а затим проширује списак фрагментима песама „Погреб“, „После погреб“, „У споменицу Ленки Дунђерској“, да би на крају истакла и ону из позних година – *Santa Maria della Salute*, у којој је песник јаукнуо „кад му је са својим заносом дошла млада Ленка Дунђерски“ (Секулић 1964а: 276).

Та *величанствена љубавна елегија* – како је критичарка назива – оставила је „златан траг у нашој књижевности“ (Поповић 2009: 231). *Santa Maria della Salute* је – написаће Исидора – „најлепша и најскупља љубавна песма коју имамо“ (Поповић 2009: 231), песма која се указала већ остарелом песнику као „занос једне сасвим младе девојке“ (Поповић 2009: 231) и забрујала „као велико звоно на венецијанској цркви, после трагедије неке душе“ (Поповић 2009: 231). Та болна елегија дошла је као „провокација богова“, да искуша може ли велики језички мајстор још увек говорити, може ли оставити своме народу аутентичан поетски тестамент (в. Секулић 1964а: 289). Са таквим мислима Исидора чита и истински осећа Костићеву завршну песму, осећа како песник у њој исказује своју животну бол (можда баш ону што је остала неисказана у стиховима песме „Љубавна гуја“). Запажања, напослетку, бележи концизно, на врло аутентичан начин:

Знате ли цркву Santa Maria della Salute? Она се диже на западној страни Венеције, изван града на острву Сан Ђорђио.⁸ На њеној се куполи распрскава венецијанско сунце кад тоне. Сваки дан има у Венецији људи који желе сами да седе и не скидају очи са куполе, са латинске архитектуре која стоји на словенској

⁸ Петар Милосављевић напомиње да „Исидора описује једну другу цркву, „Сан Ђорђо Мађоре“, која је ван града, а не „Санта Марија дела Салуте“, која се налази на изласку из Канала Гранде, на супротној страни од Трга Светог Марка“ (Милосављевић 1981: 37). И заиста, тај опис, када га с пуном пажњом прочитамо, асоцира на слику *Saint-Georges Majeur au crépuscule* коју је 1908. године израдио чувени импресиониста Клод Моне.

основи. *Пред вече, Сан Ђорђио и црква Santa Maria della Salute чине сцену поезије и смрти. Та црква, ето, ушла је још једаред у Лазину поезију, у његову лабудову песму. [...]*

Лаза Костић је Богородици поставио једну од најлепших и несагорљивих свећа: *најсилнија љубавна песма српске књижевности носи наслов Santa Maria della Salute, и грца, буја, луди, и занесвићује се кроз четрнаест строфа са тим рефреном. Та је песма велики дитирамб љубави, и велика химна трагедији. Има у њој од хеленског и од романтичног духа. Има од архитектонске чврстине и усправљености стуба. Има од оргуљског бруја. Има од сукљања лаве и ватре, и има зато на једном месту изгоретину. Али песма је та оно што је хтела бити, и што нам је још и требало од Лазе: не крик, него дуги урлик титана. Али титана који класично зна шта је стил, због чега је урлик испресецан тајанственом литанијом скрушења и умирања: Santa Maria della Salute (Секулић 1964а: 289–290).*

У „савршеним лирским песмама“ као што је *Santa Maria della Salute*, Исидора препознаје чисту класику⁹ и пита се где су музичари и композитори да се додају великом лиричару, да компоњују његов лирски хеленизам (в. Секулић 1964а: 277). Четрнаест година касније она ће поводом исте песме рећи да је Лаза Костић у њој сатворио

синтезу од даха и слуха чију верну репродукцију нисмо ни ми Срби до сада још доживели, ни с помоћу реторике, ни с помоћу музике. [Ту] диван али занемарен и доста уљкављен језик наш бруји као некада васкрсна звона. Гарантна наша звона да смо умели писати и говорити, да смо имали слух, какав чини се, више немамо (Секулић 1964б: 368).

Такво нешто Исидора Секулић препознала је још само код Његоша, а ако то имамо у виду, биће нам јасно где је у њеном критичком систему позициониран Лаза Костић. Још у освит Другог светског рата она је „зачула“ музику у стиховима песме *Santa Maria della Salute*, али нажалост није доживела да чује како су композитори, неколико деценија касније, оживели песников „последњи фрагмент“.

⁹ Још на уводним страницама свог текста, Исидора Секулић подвлачи реч *хеленизам* и наглашава да „по основним цртама свога духа Лаза спада у категорију класичних песника у грчком смислу“ (Секулић 1964а: 270). Она сматра да је песник још у младости ушао у схему чисто хеленског, а тужно је што то на време нису увидели пријатељи, читаоци и критичари, већ су га судбоносно „прикачили романтичарству Шекспирову“ (Секулић 1964а: 271).

Костићев „фрагмент“¹⁰ – према речима критичарке – започео је низом дужих песама које су на висини само у фрагментима (в. Секулић 1964а: 279). Ту се, између осталог, налазе „Дужде се жени“, „Ђурђеви ступови“, „Међу звездама“, „Спомен на Руварца“, „Самсон и Далила“, „О Шекспировој тристагодишњици“, „Прометеј“ и друге. Набрајајући наслове песама, Исидора као да даје нацрт за неку будућу, *узорну антологију Костићевих песама*, антологију која би у једном „поетском мозаику“ сакупила све блиставе „фрагменте“ и „измрвљене националне драме“ (в. Секулић 1964а: 280). Песме које је претходно набројала – како каже – настале су тако што је стваралац у њих уносио мноштво мотива и комбиновао у њима праве драмске сцене са дијалозима и монолозима, али су оне биле

тесан калуп за Лазу драматичара. Дах се пресецао; мотиви су се без довољно везивног штофа кидали; стилови су се сударали и кршили; речитост је кипела, кипела, па и шиштала и лудо пропала... *Лазина ускипела речитост много је критикована и осуђивана. Тешко ју је бранити*. Може се само напоменути да и ту има судбинског, нешто од оне судбине која се никада не жели, али која се никада не може ни избећи. *Сви силовито речити и темпераментни песници кипели су; сви који су врли, понекад су прекипели* (Секулић 1964а: 279).

С циљем да оправда своју *теорију о фрагментарности* као највећем проблему са којим се током свог живота сусрео Лаза Костић, Исидора Секулић изрећи ће тврдњу да је код њега све тако добро почело да је, напросто, било неминовно да га сустигне „љубомора богова“:

Песник гигантских заплета; архитект за поезију трагичну, моћну као катедрала; песник свих проблема, и сав од драмских пркоса за велики коштац, тај песник неће после *Максима Црнојевића* написати више ниједну класичну трагедију, судбинску драму у стиховима, са монолозима окренутим боговима и тајнама (Секулић 1964а: 277–278).

Ова теза могла би да се докаже чињеницом да је Лаза Костић у себи дуго носио идеју о драмској трилогији коју – на крају се испоставило – никада није написао. Потврда за такво нешто расута је по његовим списима, а један од првих

¹⁰ Исидора Секулић свој текст заснива на мишљењу да је Лаза Костић целог живота био проклет „фрагментом“. Она сматра да су му богови подарили таленат, али да је он остао неисказан, у жељи да напише велику националну драму. Почевши од *Максима Црнојевића*, читав његов књижевни рад обележен је „драмским пркосима“, а они најсветлије примере имају у поезији од које се понекад очекивало да прерасте у драму. Размишљајући на тај начин, критичарка и у многим његовим песничким радовима види „фрагменте“ драме која се никада није догодила.

трагова је писмо које је, непосредно пред одлазак на Цетиње, у априлу 1884. године упутио Илариону Руварцу:

Наумио сам да пишем једну трилогију из народне опеване прошлости, под именом *Јевросима*, која би била општа јунакиња, неки „свети дух“ у тројству. Први би се део звао: *Момчило*, други *Вукашин*, а трећи *Краљевић Марко*. Како су за то нужне историјске студије, молио бих вас да ме упутите, где бих нашао историјску грађу за то доба, особито за Вукашиново краљевање у Скадру, за дворски му живот, па и за Момчила, и т. д.

Разуме се да бисте ми учинили највећу задужбину, кад бисте ми ви сами назначили у изводу све што се досад могло поуздано дознати о свему што мислите да ме у том послу може помоћи (Костић 2017: 175).

Ако обратимо пажњу на остатак преписке, уочићемо да се тог (незапочетог) посла Костић присећа у још неколико наврата, а онда из непознатих разлога одустаје од њега. На писање трилогије подсетиће га много година касније Милан Савић,¹¹ али тај посао остаће недовршен, а Лаза Костић неће израдити чак ни нацрт за грађу једног таквог дела.

Имао је он, у познијим годинама, још неколико „драмских пркоса“ вредних пажње, али они су били – сматра Исидора Секулић – само један фрагмент његових *ретко великих способности* (в. Секулић 1964а: 278). Свестан своје „фрагментарности“, Лаза Костић са скепсом прима и позив Матице српске да се обележи јубиларна педесета годишњица његовог књижевног рада,¹² што Исидора препознаје и у стиховима које је „написао у заранке живота“ (Секулић 1964а: 278):

Неисказан још оста
неисказан јад,

¹¹ У писмима која се односе на *Књигу о Змају* (1902), Милан Савић упорно је саветовао Лазу Костића да одустане од „прежвакавања“ Змајеве поезије и посвети се писању неког свог дела (Више о томе: Ђуричић 2021.). Када је *Књига о Змају* коначно објављена, Милан Савић саопштава утиске о њој и на крају писма додаје: „А сад би могао, драги Лазаре, ухватити се с *Илијадом* у коштац, или с *Одисејом*. Најпоследње би могао прионути и око оне трилогије ‘Јевросима’ о којој будаласта Сандић толико булазни. Напиши бар само Entwurf [нацрт за] грађу, па бар да то остане у нашој литератури, јер сумњам, да ћеш баш сву израдити“ (Милан Савић. Нав. према: Костић 2017: 225).

¹² „Сувише је добро видео Лаза читаве деценије штурог рада и нерада. И видео низ година од самих новинских чланака, сатиричних епиграма и разних писама, зачудо незанимљивих писама. Видео усамљене две драме. Видео да ће он, Лаза Костић, који је, као највећи песници, добио божанску лакоћу да каже све што га узнемирава и мучи – ein Gott gab mir zu sagen was ich leide, певао је Гете – видео је Лаза да ће умрети ‘неисказан’...“ (Секулић 1964а: 278).

неисказано доста,
што боли теке сад
(Костић 1909: 142).

Пред сам крај текста Исидора Секулић се, као и многи њени претходници, дотакла *песниковог карактера*,¹³ тако што Костићев темперамент и узбудљиву песничку природу доводи у везу са поднебљем Војводине и „проблемом војвођанског карактера“. Она, која и сама вуче корене са истог географског простора, ову одредницу користи како би указала на озбиљан „проблем целокупне српске историје“ (в. Секулић 1964а: 284), односно – на *судбинску трагичност* свих уметника који су везани за простор Војводине. У свему томе можемо препознати „игру судбине“ на коју Лаза Костић није могао утицати, а која га је терала да читавог живота води *донкихотовске битке* (како са неистомишљеницима, тако и са самим собом). Њега су – према речима Исидоре Секулић – уклели богови и Војводина:

Војвођанин са великом вокацијом, то је у прошла времена значило готову трагедију. Можеш моћи и знати шта хоћеш, не можеш ништа постати и никуда се попети. Изузетан, можда велик, нигде ниси потребан, чак ни употребљив. Ко ће да ти даде своје име? [...] Немаш државе, ни печата; ни своје хиерархије у коју би нормално ушао било на високу грађанску дужност, било на висок уметнички ранг. Шта настаје у даровитом човеку, у моћној природи? Распињање, бес, стид од живота, мизантропија, самомржња, отрован карактер, бежање, ма куда, у Србију, у Црну Гору, у свет, до ђавола. А када вас ни Србија ни ђаво неће, онда у ону познату, доста одљудну вишу културу у којој су се некако курјачки смиривали многи виши типови војвођански, пошто су за собом спалили све мостове амбиције. Остајало је тим људима једно: став неког сепаратизма; избеглиштво из живота у којем се не зна шта је право а шта криво; у којем се не види циљ; а ако се види, није јасно да ли се ка томе иде преко победа или преко пораза. Ето проблем некадашњег изузетног човека у Војводини: или ући, заглибити се у норму пуне себичности (салаш, уносна адвокатура); или узети неки трајно ненормалан став пркоса на све стране, ући у одвратност према сваком увиђању и попуштању. И отуда набусит, често болестан и луд, а свакако рогат

¹³ У монографији *Заноси и пркоси Лазе Костића* (1963), Станислав Винавер запажа да су, они који су опширније писали о Лазу Костићу, на првом месту истицали његову *својеглаовост* и *тешко подношење критике* (в. Винавер 2012: 137). Интересантно је да, у том дугачком списку критичара, нисмо пронашли име Исидоре Секулић, па ћемо га овом приликом додати богатом регистру од преко двадесет критичара које је у својој књизи истакао песников биограф (в. Винавер 2012: 137).

отпор према свакој ревизији онога шта смо, и шта смо радили, макар и да смо рђаво радили, макар могли исто то далеко боље урадити. [...]

Али, *то је било трагично опредељивање војвођанских карактера. Утолико пре што је сва Војводина погрешним начинима одобравала пркосне наклоности или даровите изузетности своје деце.* Треба прелистати старе војвођанске локалне листове и видети са којим славословљем је „одлични српски син“ мажен. Од одличних испита у гимназији почињу новински чланци о њему. Па се настављају: поводом дипломе, поводом доктората, поводом отварања адвокатске канцеларије, поводом женидбе. Ако је „одлични син“ додао и нешто штампано, или одржао јавно предавање, како да не буде и ту одличан и непогрешан онај који већ има низ новинских докумената за собом, низ потврда пред српским и несрпским живљем да је понос и нада, итд. [...] *Из тог очајања је изашло и нагло, сувише нагло провозглашење гениалности Лазе Костића.* Ту се крије клица трагичности ствараоца, који, и изузетно обдарен, и изузетно културан за оно доба, и доста имућан од оца, није потонуо у велики и строг и скептички песнички рад, кад већ није отворио класичну адвокатску канцеларију „одличнога сина“ [...]

[...] Ништа га није правилно прихватило, утерало му здрав и потребан страх и од свог талента и од спољне критике. Нити своја држава, нити свој универзитет, нити своја академија, нити своја уметност – ништа високо није било ни станица, ни контрола, ни критика. Јесте, постојала је Матица српска. Али кога је од својих истински значајних писаца Матица српска узела под мишку! [...] А српске локалне и паланачке редакције и новине и омладинске приредбе у Лазино доба – зар је то оно што уме прихватити један моћан али још неориентисан дар, што може заповедити *рад*, што може презрети *нерад*, *наклапања* и *каламбуре*. *Лаза је дакле почео, прописно војвођански, да плута, да сељака, да одлаже рад, да се бави расправама, теориском естетиком, политиком, дипломатијом, новинарством, и каламбурима. А време је одмицало, и фрагменти у животу и раду посташе навика, па судбина, па трагедија.* [...] Шта је видео у себе загледи Лазе? Натраг гледајући, ништа тврдо озидано; напред гледајући старост, сиротињу, а у души или ледену мудрост или лудо очајање. Још би било времена и снаге за рад, али *богови и Војводина су Лазу уклели трагично, фрагментом* (Секулић 1964а: 285–288).

Та судбинска трагичност пратила је Лазу Костића целог живота. О њој су писали многи критичари са циљем да укажу на Костићев значај и врате га на песнички трон са којег је неправедно збачен у заранцима живота. У том послу предњачила је генерација критичара која на књижевну сцену ступа у периоду између два светска рата (Светислав Стефановић, Милан Савић, Милош Црњански, Станислав Винавер, Аница Савић Ребац, Тодор Манојловић, Вељко

Петровић, Исидора Секулић, Милан Кашанин и др.), а велики допринос дали су и критичари који су активно деловали у послератним годинама, па све до краја 20. века (Зоран Мишић, Младен Лесковац, Светозар Бркић, Владета Јеротић, Жарко Ружић, Милорад Павић, Миодраг Поповић, Миодраг Павловић, Срба Игњатовић, Драгољуб С. Игњатовић, Радомир Константиновић, Радивој Стоканов, Миодраг Радовић, Драгиша Живковић, Новица Петковић и др.). Сви заједно они су утицали на формирање коначне оцене о нашем песнику, али треба имати на уму да се нека имена у том регистру посебно издвајају по свом значају. Једно од њих је име Исидоре Секулић, ауторке која ће остати упамћена као *прва велика жена у српској књижевности* (в. Деретић 2007: 1010), али и као *правдољубива критичарка* која је у пресудном тренутку стала уз Лазу Костића, храбро га бранећи и као песника и као човека.

ИЗВОР

Костић, Л. (1909). *Песме*. Нови Сад: Матица српска.

ЛИТЕРАТУРА

- Винавер, С. (2012). *Заноси и пркоси Лазе Костића*, прир. Тешић, Г. Београд: Службени гласник.
- Деретић, Ј. (2007). *Историја српске књижевности*. Београд: Sezam book.
- Ђуричић, М. (2021). Сведочанства Милана Савића о Лази Костићу. *Serbian Studies Research*, 12(1), 79–93.
- Живковић, Д. (1991). *Лаза Костић – песник XX века*. Сомбор: Народна библиотека „Карло Бијелички“.
- Кашанин, М. (1925). Писци из Војводине пред рат, и после рата. *Летопис Матице српске*, 303(1), 39–44.
- Кашанин, М. (1968). Прометеј (Лаза Костић) (стр. 66–100). *Судбине и људи: огледи о српским писцима*. Београд: Просвета.
- Костић, Л. (2017). *Преписка II*, прир. Лесковац, М., Бујас, М., & Иванић, Д. Нови Сад: Матица српска.
- Милосављевић, П. (1981). Живот песме Лазе Костића „Santa Maria della Salute“. Нови Сад: Матица српска.
- Недић, Љ. (1929). Лаза Костић (стр. 105–132). *Љубомир Недић, књ. I*, прир. Ђоровић, Б., & Недић, Б. Београд: Народна просвета.
- Поповић, Р. (2009). *Исидорина бројаница*. Београд: Службени гласник.

- Секулић, И. (1964а). Лаза Костић (стр. 270–290). *Из домаћих књижевности II*, прир. Лесковац, М. Нови Сад: Матица српска.
- Секулић, И. (1964б). Фрагмент из рада о даху, па слуху и виду у поезији Његоша и Лазе Костића (стр. 367–372). *Из домаћих књижевности II*, прир. Лесковац, М. Нови Сад: Матица српска.
- Чурчић, Л. (2001). Једно сећање Лазе Костића о Данилу, оцу Исидоре Секулић. *Исидоријана: књижевни зборник*, 7/8(10/11), 341–345.

Mladen Z. Đuričić

ISIDORA SEKULIĆ ON LAZA KOSTIĆ

Summary

The paper examines the critical activity of Isidora Sekulić, intended to show to what extent this critic influenced the reevaluation of Laza Kostić's poetic work. The focus is on the text entitled Laza Kostić (1941), which Isidora Sekulić publishes on the occasion of the centenary of the poet's birth, and special attention is paid to the segments in which the poem Santa Maria della Salute is discussed, Kostić's fragmentary nature and the unenviable position that he acquired in literary circles at the beginning of the 20th century. The aim of this paper is to cast light on the unbreakable bond between the defiant poet and the justice-loving critic. Owing to Isidora Sekulić we perceive Laza Kostić as an "exceptional poetic being" and call him the creator of "the most beautiful and most expensive love poem in Serbian literature".

Key words: poetry, criticism, fragmentation, Laza Kostić, Isidora Sekulić

